

Lev Semyonovich Vygotsky

• 1896-1934

Frontispiece of Lev Vygotsky and facing title page from the original Russian edition (1934) of *Thought and Language*

Η ΘΕΩΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΣΚΕΨΗΣ ΤΟΥ L. S. Vygotsky

❖ 2 ξεχωριστές -στην καταγωγή τους- γραμμές ανάπτυξης:

A) Μία πρωτόγονη, φυσική γραμμή ανάπτυξης, αυτόνομης εκδίπλωσης των βιολογικών δομών του οργανισμού, και

B) μία πολιτισμική, ανώτερη ψυχολογική γραμμή ανάπτυξης που προσδιορίζει την κοινωνικά διαμορφωμένη ανθρώπινη συμπεριφορά.

“Η ιστορία της παιδικής συμπεριφοράς γεννιέται από την συνύφανση αυτών των δύο γραμμών” (Vygotsky 1930/ 1978, σελ. 46).

- Οι ανώτερες λειτουργίες της ανθρώπινης σκέψης έχουν ως βάση τους τις κοινωνικές σχέσεις των ατόμων: **“...όλες οι ανώτερες νοητικές λειτουργίες είναι εσωτερικεύσεις κοινωνικών σχέσεων”**.
- **Γενικός γενετικός νόμος της πολιτισμικής ανάπτυξης:**
“Οποιαδήποτε λειτουργία στην πολιτισμική ανάπτυξη του παιδιού εμφανίζεται δύο φορές, ή σε δύο επίπεδα. Πρώτα εμφανίζεται στο κοινωνικό επίπεδο, και μετά στο ψυχολογικό. Πρώτα εμφανίζεται μεταξύ των ανθρώπων ως μία διαψυχική κατηγορία, και μετά εντός του παιδιού ως μία ενδοψυχική κατηγορία” (Vygotsky 1981, σελ. 163).
- Η **εσωτερίκευση** μίας κοινωνικής διαδικασίας δεν συνιστά μία απλή μεταφορά στο ψυχικό επίπεδο, αλλά μεταμορφώνει τη διαδικασία αυτή, αλλάζοντας τη δομή και τη λειτουργία της, την ανακατασκευάζει δηλαδή κατά την διάρκεια μίας μακράς σειράς αναπτυξιακών γεγονότων.

- Ο Vygotsky βλέπει τη διαδικασία εμφάνισης του παιδιού στο κοινωνικό πεδίο, ως την απόκτησης και χρήσης **ψυχολογικών εργαλείων**, τα οποία αλλάζουν εξολοκλήρου την νοητική του δομή.
- **Τέτοια εργαλεία είναι:** η γλώσσα, τα συστήματα μέτρησης, το γράφημα, οι μνημονικές τεχνικές, τα διαγράμματα κ.λ.π.
- Η κατοχή ενός σημείου από το παιδί εισάγει νέες λειτουργίες στην ψυχική του δομή, καταργώντας και μετασχηματίζοντας παλαιότερες, μεταβάλλοντας την πορεία και τα χαρακτηριστικά των νοητικών διαδικασιών του.

Η ομιλία (λόγος) ως εργαλείο

- Είναι το σημαντικότερο εργαλείο διαμεσολάβησης
- Απελευθερώνει από το εδώ και τώρα της πραγματικότητας
- Επιτρέπει τον σχεδιασμό και τον έλεγχο της συμπεριφοράς, & την ανάπτυξη της συνείδησης
- Η λέξη
- Η λέξη διαμεσολαβεί στον σχηματισμό των εννοιών
- Η λέξη συνδέει τη σκέψη την ομιλία, δηλ. το ατομικό & το κοινωνικό

➤ Η σκέψη γίνεται γλωσσική και η ομιλία λογική, κατά το 2^ο έτος της ηλικίας.

❖ Η σχέση της ομιλίας με την διαδικασία επίλυσης πρακτικών προβλημάτων παρουσιάζει τις εξής αλλαγές:

- α) στην αρχή, η ομιλία συνοδεύει απλά τις πράξεις του παιδιού και αντανακλά την πορεία και τις μεταβολές της λύσης του προβλήματος
- β) αργότερα, η ομιλία μετακινείται χρονικά προς την αρχή της λύσης του προβλήματος και τελικά, προηγείται αυτής.

Η ομιλία αποκτά πλέον **σχεδιαστικό χαρακτήρα**, οργανώνοντας και προετοιμάζοντας τις μελλοντικές πράξεις του παιδιού.

Το παιδί μπορεί τώρα να **ελέγχει τη συμπεριφορά του, μέσω της ομιλίας** (αποτελεί δηλαδή ταυτόχρονα υποκείμενο και αντικείμενο αυτής).

Ο σχεδιαστικός χαρακτήρας της ομιλίας μεταβάλλει την ψυχική δομή, καθιστώντας **“την άποψη του μέλλοντος ένα ακέραιο τμήμα της προσέγγισης του παιδιού στο περιβάλλον”**.

Η σχέση του αναπτυσσόμενου ατόμου με το περιβάλλον έχει μια ιδιαιτερότητα!

- *«στην ανάπτυξη του παιδιού αυτό το οποίο είναι δυνατό να επιτευχθεί ως αποτέλεσμα της αναπτυξιακής διαδικασίας είναι ήδη διαθέσιμο στο περιβάλλον του εξ αρχής»*
- Οι αναπτυγμένες μορφές μιας λειτουργίας υπάρχουν στο περιβάλλον σε μια **«τελική & ιδεατή μορφή»**
- **Τελική μορφή:** αυτό που πρέπει αναπτυξιακά να κατακτηθεί
- **Ιδεατή μορφή:** ως μοντέλο

- **Όμως, προσοχή!!!**

- Οι ιδεατές & τελικές μορφές των λειτουργιών (που είναι πάντοτε κοινωνικές), δεν υπάρχουν απλώς στο περιβάλλον, αλλά...

... επηρεάζουν συνεχώς το παιδί. Καθορίζουν την εμπειρία & τις σχέσεις του παιδιού.

Αποτελούν τους κινητήριους μοχλούς της ανάπτυξης.
Καθοδηγούν την ανάπτυξη.

- Άρα: υφίσταται μια συνεχής ένταση, αντιπαράθεση ανάμεσα στο κατακτημένο επίπεδο της ανάπτυξης του παιδιού & τις πολιτισμικές μορφές των λειτουργιών

Ο χώρος της μάθησης: ζώνη εγγύτερης ανάπτυξης

❖ Προβλήματα που τον απασχολούσαν:

- Η αξιολόγηση της νοημοσύνης (τα τεστ μετράνε μόνο το παρόν επίπεδο της νοημοσύνης, μετράνε μόνο της ατομική επίδοση)
- Η οργάνωση της εκπαίδευσης («η διδασκαλία είναι χρήσιμη μόνο όταν προηγείται της ανάπτυξης»)

- Το κοινωνικό, πολιτισμικό στοιχείο επιδρά στο παιδί στο επίπεδο της “ζώνης εγγύτερης ανάπτυξης”:
- η **“απόσταση ανάμεσα στο πραγματικό αναπτυξιακό επίπεδο, όπως προσδιορίζεται από την ανεξάρτητη λύση προβλημάτων, και στο επίπεδο της εν δυνάμει ανάπτυξης, όπως προσδιορίζεται μέσω της λύσης προβλημάτων υπό την καθοδήγηση ενός ενήλικα ή σε συνεργασία με πιο ικανούς συνομηλίκους”**.
- **«Αυτό που καθορίζει η ζώνη εγγύτερης ανάπτυξης είναι εκείνες οι λειτουργίες που δεν έχουν ωριμάσει ακόμα αλλά βρίσκονται στη διαδικασία ωρίμανσης... Αυτές οι λειτουργίες θα μπορούσαν να οριστούν ως τα «μπουμπούκια» ή τα «λουλούδια» της ανάπτυξης κι όχι ως τα φρούτα της ανάπτυξης. Ενώ το πραγματικό αναπτυξιακό επίπεδο χαρακτηρίζει αναδρομικά τη νοητική ανάπτυξη, η ΖΕΑ τη χαρακτηρίζει προοπτικά.»** (Vygotsky 1935 / 1978).

- Η διδασκαλία από τους ενήλικους ή τους ικανότερους συνομήλικους είναι αυτή που δημιουργεί τη ζώνη εγγύτερης ανάπτυξης, διεγείροντας και ζυπνώντας εσωτερικές αναπτυξιακές διαδικασίες, που μόνο η αλληλεπίδραση με κάποιον άλλον ικανότερο μπορεί να τις κάνει να λειτουργήσουν.
- «Αυτό που το παιδί μπορεί να κάνει σήμερα σε συνεργασία είναι αυτό που μπορεί να κάνει αύριο ανεξάρτητα»
- Όταν το παιδί, ως αποτέλεσμα ακριβώς αυτής της αλληλεπίδρασης, μάθει να εκτελεί μία λειτουργία, η ανάπτυξη της δεν περατώνεται, αλλά ακριβώς τότε αρχίζει, καθώς αυτή πρέπει να υποστεί μία ολόκληρη σειρά εσωτερικών μετασχηματισμών, ώστε το παιδί αργότερα να μπορεί να την εκτελεί μόνο του και αυθόρμητα (Vygotsky 1935 / 1978).

Σχολική εκπαίδευση

- Τον Vygotsky απασχολεί η διαδικασία διαμόρφωσης & εκμάθησης εννοιών.
- Διάκριση ανάμεσα σε καθημερινή & σχολική εμπειρία.
- Ο Vygotsky θεωρεί ότι η σχολική μάθηση αντανακλά πιο πιστά την, και οδηγεί πληρέστερα στην, κατάκτηση της πολιτισμικής γνώσης.

Καθημερινή εμπειρία vs. Σχολική εμπειρία

- Οι καθημερινές έννοιες σχηματίζονται αυθόρμητα (δηλ. δεν είναι αποτέλεσμα συστηματική διδασκαλίας),
  - μέσα από την αλληλεπίδραση με άλλους & την χρήση των αντικειμένων.
  - Η απόκτησή τους δεν έγινε συνειδητά, ούτε έπειτα από συστηματική διδασκαλία, ή σε σύνδεση με άλλες έννοιες.
  - συχνά απουσιάζει η επίγνωση της σημασίας τους, γιατί το παιδί επικεντρώνεται στο αντικείμενο και όχι στη διαδικασία της σκέψης.

- Οι επιστημονικές έννοιες, διαμορφώνονται στο πλαίσιο μιας συστηματικής διδασκαλίας,
  - Διαμορφώνονται συνειδητά,
  - Μέσω της σύνδεσης με άλλες έννοιες.
  - Χαρακτηρίζονται από υψηλό επίπεδο γενίκευσης, ή/αφαίρεσης
  - Διαμεσολαβούνται από άλλες έννοιες,
  - Αναπτύσσονται μόνο στο πλαίσιο ενός συνεκτικού, ιεραρχικού εννοιολογικού συστήματος.

- Οι καθημερινές έννοιες διαμορφώνονται από το συγκεκριμένο προς το γενικό
- Οι επιστημονικές έννοιες διαμορφώνονται από το γενικό προς το συγκεκριμένο
- Το παιδί δυσκολεύεται να χειριστεί τις καθημερινές έννοιες συνειδητά (π.χ. να δώσει ορισμούς)
- Τις επιστημονικές έννοιες αδυνατεί να τις συνδέσει με συγκεκριμένα αντικείμενα.
- * οι επιστημονικές έννοιες στηρίζονται στην ανάπτυξη των καθημερινών.
- Η κατάκτηση των επιστημονικών εννοιών αναδομεί τη νόηση του παιδιού, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη της επίγνωσης και του εκούσιο ελέγχου των νοητικών λειτουργιών.

- Το υψηλότερο επίπεδο συνειδητής επίγνωσης και ελέγχου που χαρακτηρίζει τις επιστημονικές έννοιες, κατακτάται στο πλαίσιο της σχολικής διδασκαλίας:
- *«ο δάσκαλος, σε συνεργασία με το παιδί, εξηγεί, πληροφορεί, ρωτάει, διορθώνει και ζητάει από τον μαθητή να εξηγήσει. Οι έννοιες στο παιδί διαμορφώνονται κατά τη διαδικασία της διδασκαλίας με έναν ενήλικα. Όταν (στα πειράματα της Shif) το παιδί συμπληρώνει τις προτάσεις, χρησιμοποιεί τους καρπούς αυτής της συνεργασίας, αυτή τη φορά ανεξάρτητα (από τον ενήλικα). Η βοήθεια του ενήλικα, αόρατη αλλά παρούσα, επιτρέπει στο παιδί να επιλύσει τέτοια προβλήματα (με επιστημονικές έννοιες) νωρίτερα απ' ό,τι καθημερινά προβλήματα» (vygotsky, 1934).*
- Η κατάκτηση αυτή, στη συνέχεια, μεταφέρεται και σε άλλα παιδιά, μετασχηματίζοντας τη σκέψη του παιδιού και οδηγώντας την σε ένα ανώτερο επίπεδο.